

בצלאל לאחדות ישראל

■ ראה קראתי בשם

עד לגיבושו של עם ישראל, מונו המנהיגים, כדוגמת משה ואהרון, באופן בלעדי על ידי הקב"ה. עם ישראל עוצב ברוח נבואה ובאמצעות הוראות ישירות, כאשר כל צעד גדול כקטן היה מתואם עם הקב"ה.

כאשר הגיע הזמן למנות את בצלאל, איש אשר רוח אלהים בו, לייצר ולבנות את המשכן וכליו, שיהיה בסיס להשראת שכינה בישראל, הותנה מינויו בהסכמת עם ישראל. לראשונה בישראל, מתמנה מנהיג בהסכמת העם.
וזה לשון חז"ל בגמרא:

"אמר רבי יצחק: אין מעמידין פרנס על הציבור, אלא אם כן נמלכים (מתייעצים) בציבור, שנאמר: 'ראו קרא ה' בשם בצלאל' (שמות לה, ל).
אמר לו הקב"ה למשה: משה, הגון עליך בצלאל?
אמר לו: ריבונו של עולם, אם לפניך הגון, לפני לא כל שכן?
אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם.
הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל?
אמרו לו: אם לפני הקב"ה ולפניך הוא הגון, לפנינו לא כל שכן?!" (ברכות נה.)

היכן הרמז בפסוק "ראו קרא ה' בשם בצלאל", שמינוי בצלאל היה תלוי בהסכמתם ובחירתם של עם ישראל?

התשובה מקופלת במילה אחת: "ראו".

בכדי להבין את משמעותה של מילה זו, נשוב אל השיחה שהתנהלה בין אברהם אבינו לבנו יצחק.

יצחק אבינו שואל את אברהם אביו:

(בראשית כב, ז)

”וַאֲיִה הַשָּׁה לְעֵלְהָ?”

התשובה איננה מאחרת לבוא:

(שם, פסוק ח)

”אֶל־לְהִים יִרְאֶה לוֹ הַשָּׁה לְעֵלְהָ, בְּנִי”.

”יראה” פירושו ”יבחר”. כלומר, יראה בעיניו.

בתהליך מינוי בצלאל, השורש ”ראה” מופיע בשתי צורות.

בפרשת תצוה אומר ה' למשה:

(שמות לא, ב)

”רְאֵה (לשון יחיד) קְרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל...”

”ראה” כלומר 'תבחר', או במילים אחרות – 'האם אתה מסכים?'

ובפרשת ויקהל אומר משה לישראל:

(שמות לה, ל)

”רְאוּ (לשון רבים) קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל...”

”ראו” כלומר 'תבחרו', או במילים אחרות – 'האם אתם מסכימים?'

לאחר שזיהינו את מילת המפתח, נותרה השאלה המרכזית שתנחה אותנו לאורך כל המאמר: מדוע דווקא בהקמת המשכן ובבניינו, הייתה דרושה הסכמה כללית של משה רבנו ושל עם ישראל, בבחירת האיש שיעמוד בראש מלאכת קודש זו?

■ בְּצַלְאֵל וְאֶהֱלִיאָב

בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה, לא היה האמן היחיד שניהל את מלאכת עשיית המשכן. לצידו יָרַת אֶהֱלִיאָב בֶּן אַחִיסָמֶךְ מִשֵּׁבַט דָּן.

עם ישראל היה מתקדם במסעותיו במדבר בטור עָרְפִי, כאשר שבט יהודה ראשון ושבט דן אחרון.

המיקום והסדר מתוארים בספר במדבר:

(פרק ב, פסוקים ג-ט)

”דָּגַל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצַבְאֹתָם... רֵאשֹׁנָה יִסְעוּ”.

(שם, פסוקים כה-לא)

”דָּגַל מַחֲנֵה דָן... לְאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדַגְלֵיהֶם”.

החיבור בין שבט יהודה, שהיה הגדול והראשון בשבטי ישראל, ובין שבט דן – אחרון השבטים, מעביר מֶסֶר משמעותי. חיבור בצלאל ואהליאב מסמל את חיבור כל שבטי ישראל יחד, מן הראשון ועד האחרון. נזכור כי גם המימון לבניין המשכן וכליו, התאפשר אך ורק בזכות תרומתם של כלל ישראל, מן הגדול ועד הקטן. היות וה' הודיע שהוא משרה את שכנתו בתוך בני ישראל באמצעות המשכן, הייתה חשיבות מכרעת לדרישה **שכולם** יהיו שותפים לבניין המשכן, הן בתרומות והן בניהול מלאכת הבניין.

ועדיין עומדת במקומה שאלתנו הראשונה: מדוע הייתה דרושה **הסכמת כל עם ישראל** למינויו של בצלאל?

■ בן אורי בן חור

נתבונן בייחוסו של בצלאל, כפי שמופיע בתורה, לעומת ייחוסו של אהליאב. בדרך כלל, אנו מוצאים בתורה ובספרי הנביאים ייחוס אדם אל אביו בלבד (ללא הזכרת שם הסבא). דוגמא לכך נוכל לראות ברשימת הנשיאים:

"לְרֵאשֵׁי בְנֵי אֶלְיָצוֹר בֶּן שִׁדְיָאוֹר. לְשִׁמְעוֹן, שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִישִׁדִי." (במדבר א, ה-ו)

ייחוסו של אהליאב לא היה שונה מן התבנית המקובלת – "אֶהְלִיאָב בֶּן אַחִיסָמָר לְמִטָּה דָן" (שמות לה, לד).

בצלאל לעומת זאת, היה יוצא מן הכלל. בצלאל זכה לייחוס דור שלישי:

"בְּצִלְאֵל בֶּן אֹרִי בֶן חוֹר לְמִטָּה יְהוּדָה." (שם פסוק ל)

מדוע מזכירה התורה את שמו של הסבא "חור"?

על מעלתו של חור אנו למדים מפרשת מלחמת עמלק. משה רבנו בוחר באהרן ובחור, שילוו אותו בעלייה לראש הגבעה ומשם ינהיגו את המלחמה:

"וַיִּמָּשֶׁה אֶהֱרֹן וְחוֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה... וַיְדִי מִשָּׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׁיִמוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, וְאֶהֱרֹן וְחוֹר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזָּה אֶחָד וּמִזָּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ." (שמות יז, י-יב)

חור בן מרים הנו מן המנהיגים הרוחניים הבולטים בעם ישראל, לצידו של אהרן הכהן.

כאשר עולה משה רבנו אל הר סיני לקבל את התורה, הוא ממנה את אהרן ואת חור לממלאי מקומו:

”...וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֵלֹהִים. וְאֵל הַזְּקֵנִים אָמַר שָׁבוּ לָנוּ בְּזֶה עֵד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֵלֵיכֶם, וְהִנֵּה אֶהְרֵץ וְחֹרֵץ עִמָּכֶם, מִי בַעַל דְּבָרִים יִגֵּשׁ אֱלֹהִים.” (שמות כד, יג-יד)

לאור כל זאת, תמוהה מאוד העובדה הבאה. בעקבות מעשה עגל הזהב, יורד משה מן ההר ושובר את לוחות הברית למרגלותיו. הוא ניגש אל אהרן אחיו ודורש הסברים לחטא הכבד.

להיכן נעלם חור? מדוע אין הוא ניצב לצידו של אהרן?
רבתינו, חכמי המדרש, משיבים על שאלה זו:

”אותה שעה (שביקשו ישראל לעשות את עגל הזהב) עמד עליהם חור ואמר להם...
אין אתם נזכרים מה נסים עשה לכם הקב"ה? מיד עמדו עליו והרגוהו.”

(שמות רבה מא, ז)

חור הצדיק הוכיח את העם על כוונתם לעשות עבודה זרה, ובתגובה הם הרגו אותו. כאשר נתעמק בניתוח העובדות הקשות, ונשאל איך חלק מן העם רוצח את אחד ממנהיגיו, נמצא כי מינויו של חור על ידי משה רבנו נעשה מבלי להתייעץ עם העם ומבלי לשאול את הסכמתם או את חוות דעתם. על כן, חלק מן העם לא ראה את עצמו מחויב להישמע לו ובמיוחד כשהוא עומד בדרכו. בסופו של דבר, עבירה (עגל הזהב) גוררת עבירה (רצח חור).

יש מחכמי ישראל הסוברים, שעצם בניית המשכן הייתה תיקון לעוון עגל הזהב. בני ישראל ביקשו לראות משהו מוחשי שיכוונו אליו, והמשכן וכליו סיפקו את בקשתם. ההבדל התהומי בין המשכן וכליו לבין עגל הזהב הוא, שזה מצוות ה' וזה משהו זר הנובע מתעתועי דמיונם של בני אדם. אם בניין המשכן הוא תיקון לעגל הזהב, חיוני הוא לקבל את הסכמת העם למינויו של בצלאל בונה המשכן, כדי שמנהיגותו תהיה מקובלת על כולם, ובניית המשכן תהיה מתוך רצון לאומי משותף.

זה מסביר מדוע שמו של בצלאל מיוחס עד לסבו המפורסם – חור.

שיקום ותיקון

נתבונן ברמז הבא:

(שמות לא, ב)

"רֵאָה קְרִיאַתִּי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל..."

אנו יודעים כי בכל מקום בו מופיע המושג 'קריאת שם', הוא מרמז על תיקון, שיקום ובנייה מחדש.

המקור הוא במגילת רות:

"וְתֵאמְרָנָה הַנְּשִׁים אֶל נְעָמִי, בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל..."

(רות ד, יד; ז)

וְתִקְרָאנָה לוֹ הַשְּׂכֵנֹת שֵׁם לְאִמֹר יֵלֵד בֵּן לְנְעָמִי..."

לידתו של עובד, בנה של רות, הייתה שיקום משפחתה ההרוסה של נעמי. הוא בישר תקווה להמשכיות המשפחה ובנייתה מחדש.

במצוות הייבום מדגישה התורה, כי הבן הנולד ייקרא על שם דודו המת, ויהווה שיקום ובנייה מחדשת. גם כאן, הביטוי **"קריאתי בשם בצלאל"** מבטא שיקום להרס הנורא בעקבות רצח סבו הגדול – חור.

שמים וארץ

על איכויותיו הסגוליות המיוחדות של בצלאל, אנו למדים מתוך הגמרא:

"אמר רב יהודה אמר רב: יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. כאן נאמר: 'וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים, בְּחֻכְמָהּ בְּתִבְוֵנָהּ וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה' (שמות לה, לא), ושם נאמר: 'ה' בְּחֻכְמָהּ יָסַד אֶרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבְוֵנָהּ. בְּדַעַתוֹ תְּהוֹמֹת נִבְקְעוּ... (משלי ג, יט-כ)".

(ברכות נה.)

חכמה בינה ודעת הן האותיות והכוחות אשר בהם נבראו שמים וארץ. בצלאל ניחן בתכונות מופלאות אלו, ובעזרתן בנה את משכן ה'. זוהי חוליה נוספת בתובנה, כי בניית המשכן מקבילה לבריאת העולם. משום כך, המנוחה ביום השביעי ממלאכת הבריאה, באה לידי ביטוי במנוחת השבת מעשיית מלאכות הקשורות לבניין המשכן.

זאת ועוד.

בצלאל ידע לצרף שמים וארץ יחד. השמים מסמלים תוכן רוחני עליון, והארץ מסמלת כלי המוביל ומוציא לפועל את הרוחניות. אחת מתכונותיו הבולטות של בצלאל, הייתה היכולת לצרף תוכן רוחני עליון, אל האמצעים החומריים להגשמתו. אין זה פשוט כלל וכלל לבנות דגם מעשה ידי אדם, שייצג את היקום כולו – מעשה ידי ה'.

משה רבנו היה קשור כל כולו אל הרוחניות שבדבר ה'. לעומתו, בצלאל היה מרוכז ביישום דבר ה' הלכה למעשה. למשה היה דרוש איש, שידע להוציא לפועל את המלאכה המסובכת הזו של משכן אוהל מועד, בצורה הנעלית ביותר. האיש המופלא הזה היה בצלאל.

בצלאל היה יודע לחבר את השכינה אל המשכן. הוא היה יודע לחבר שמים וארץ, והוא גם ידע כיצד לחבר את כל עם ישראל זה לזה בשותפות אמת, לבניין בית ומשכן טהור ונשגב לה'.

